

Andreu Villalba,
Eva Palasí

Projecte d'Educació emocional en un CRAE per a noies adolescents

Resum

Presentació de les dades recollides en el treball d'investigació implementat en un Centre Residencial d'Acció Educativa en els mesos de febrer-maig de 2009. En aquest projecte, que va néixer del treball interdepartamental entre el departament d'Acció Social i el departament de Pedagogia de l'Institut de Formació de la Fundació Pere Tarrés, es van tractar aspectes encarats a com orientar, amb noies adolescents, el treball de la gestió de les emocions, per tal que puguin canalitzar els seus sentiments de manera que els permeti millorar la comunicació i interacció amb el seu entorn.

Paraules clau

Diagnosi de necessitats, Educació emocional, Intervenció, Recursos, Relacions personals

Proyecto de Educación emocional en un CRAE para chicas adolescentes

Presentación de los datos recogidos en el trabajo de investigación implementado en un Centro Residencial de Acción Educativa en los meses de febrero-mayo de 2009. En este proyecto, que nació del trabajo interdepartamental entre el departamento de Acción Social y el departamento de Pedagogía del Instituto de Formación de la Fundación Pere Tarrés, se trataron aspectos encarados a como orientar, con chicas adolescentes, el trabajo de la gestión de las emociones, para que puedan canalizar sus sentimientos de forma que les permita mejorar la comunicación e interacción con su entorno.

Palabras clave

Diagnosis de necesidades, Educación emocional, Intervención, Recursos, Relaciones personales

Emotional education project in a Residential Centre for Educative Action (CRAE) for adolescent girls

This is a presentation of data collected from a research project implemented in a Residential Centre for Educative Action from February to May 2009. The project arose from work between the departments of Social Action and Pedagogy at the Training Institute of the Pere Tarrés Foundation, with a group of adolescent girls, on aspects aimed at directing work on managing emotions, in order to be able to channel their feelings so that they can improve communication and interaction with their environment.

Key words

Needs analysis, Emotional education, Intervention, Resources, Personal relationships

Autor: Andreu Villalba, Eva Palasí

Títol: Projecte d'Educació emocional en un CRAE per a noies adolescents

Referència: Educació Social, núm. 46, p79 p100.

Adreça professional: Andreu Villalba. La Llar (Suara cooperativa)
andreuillalbab@suara.coop
Eva Palasí. Ajuntament Molins de Rei. epalasi@peretarres.org

Projecte d'Educació emocional en un CRAE per a noies adolescents

Andreu Villalba i Eva Palassí

Presentació de la recerca

En aquest article presentem les dades recollides en el treball d'investigació implementat en un Centre Residencial d'Acció Educativa en els mesos de febrer-maig de 2009. En aquest projecte, que va néixer del treball interdepartamental entre el departament d'Acció Social i el departament de Pedagogia de l'Institut de Formació de la Fundació Pere Tarrés, es van tractar aspectes encarats a com orientar, amb noies adolescents, el treball de la gestió de les emocions, per tal que puguin canalitzar els seus sentiments de manera que els permeti millorar la comunicació i interacció amb el seu entorn.

Objectius

Objectiu general

Elaborar un programa d'Educació socioemocional que permeti a les noies del centre, assolir una major presa de consciència pel que fa a la pressió social a la qual es troben sotmeses, evitant l'estrès, prevenint possibles alteracions i distorsions de la seva situació actual i millorar la salut psicològica.

Objectius didàctics

- Conèixer les necessitats en relació amb l'educació emocional que tenen les usuàries del CRAE.
- Identificar les necessitats de l'equip educatiu del CRAE, per a donar resposta a les mancances i necessitats relacionades amb l'educació emocional de les menors del CRAE.
- Conèixer els recursos amb els que compta el CRAE per a implementar un programa d'educació emocional.
- Dissenyar una eina de treball que faciliti als educadors del CRAE el treball en l'àmbit relacional-emocional.
- Avaluar la idoneïtat i utilitat de l'eina dissenyada.

Metodologia

La investigació pretenia treballar des de dues vessants; per una banda amb l'equip educatiu del centre, ja que són els agents educatius els qui han de

facilitar que les noies contactin amb les seves emocions i els seus entorns relacionals, puguin identificar-les, fer-les seves i, posteriorment, interaccionar amb millors destreses amb la xarxa del seu entorn i, en segon lloc, amb les mateixes adolescents protagonistes d'aquest procés, que pretén formar i fer reflexionar a les usuàries, a l'entorn de les seves emocions, la regulació i el control d'aquestes.

El treball d'investigació es va dividir en quatre moments:

- Diagnosi de necessitats a l'entorn de l'Educació emocional al CRAE
- Disseny del programa d'Educació emocional al CRAE, a partir de les necessitats detectades
- Propostes d'acció i implementació del programa d'Educació emocional al CRAE
- Avaluació del programa d'Educació emocional al CRAE

Pel que fa als continguts del programa d'Educació emocional, es van treballar al llarg dels diferents moments de la intervenció i van ser:

- Necessitats de les menors del CRAE en relació amb l'educació emocional
- Necessitats i recursos de l'equip educatiu del CRAE en relació amb l'educació emocional
- Recursos del CRAE per dur a terme el treball amb les menors en relació amb l'educació emocional
- Les habilitats socials i emocionals pel que fa a l'àmbit laboral
- Les habilitats socials i emocionals amb les companyes del centre
- Les relacions socials i emocionals amb els educadors
- L'expressió de les emocions: parella, amics, família
- El maneig i control de les pròpies emocions
- La regulació emocional

Resultats de la recerca

Primer moment: Diagnosi de necessitats a l'entorn de l'Educació emocional al CRAE

Les accions desenvolupades per a l'elaboració de la diagnosi esmentada es van dividir en tres àmbits d'intervenció:

Centre

El director del CRAE va respondre a un qüestionari que pretenia recollir informació quantitativa referent al recurs i informació de caire qualitatiu pel que fa a les noies, als educadors i al mateix recurs.

Equip educatiu

Recollim en aquest apartat les accions desenvolupades amb l'equip educatiu del CRAE, per a recollir les seves inquietuds en relació amb les necessitats de les menors i també en relació amb els seus propis recursos per donar resposta a aquestes necessitats.

Una de les qüestions que preocupaven a l'equip educatiu, pel que fa a la temàtica central d'aquesta proposta d'intervenció, l'educació emocional, era el marc teòric i el poder consensuar amb l'equip educatiu diferents conceptes relacionats amb l'educació emocional. Per tal de donar resposta a aquesta qüestió, es va plantejar la possibilitat d'elaborar un glossari de termes relacionats amb la temàtica. Els conceptes treballats van ser: tret de personalitat, habilitats socials, sentiment, emoció, estat d'ànim, desordre emocional

Qüestionaris educadors: els tres educadors tutors i l'educador de caps de setmana van respondre a un qüestionari que pretenia recollir informació tant referent a les noies i a les seves necessitats en relació amb l'educació emocional, com amb les necessitats que com a professionals que han de liderar aquest treball amb les noies, creien tenir.

Noies

Es van realitzar un total de 6 entrevistes semiestructurades, número total de noies que vivien al CRAE en els mesos de febrer-març de 2009. Les preguntes plantejades fan referència a sis àmbits: companys feina/formació, companyes centre, educadors, parella, amics i família

Resultats del diagnòstic

Recollim les conclusions extretes dels qüestionaris del director del CRAE i dels educadors, en el primer bloc i de les entrevistes de les noies en el segon bloc:

Primer bloc

- En relació amb les necessitats de les noies, hi ha coincidència entre les aportacions de la direcció i la resta de l'equip educatiu (treball de falta de reconeixement i baix control d'emocions, baixa autoestima i pobres relacions, relació conflictiva amb els educadors, manca de figura d'adult com a referent positiu, dificultats per vincular-se, manca d'autoresponsabilitat i de límits en les relacions...).
- Des de la direcció (responsable tècnic de la gestió del recurs), es valora que aquest compta amb els recursos, humans i econòmics suficients, per a fer front al projecte i accions plantejades en aquest.
- L'equip educatiu opta per un model d'intervenció centrat en el procés individual de cada una de les noies del CRAE, i per a no promoure espais comuns més enllà d'aquells que es donen en el quotidià.

Segon bloc

- De les respostes de les noies podem concloure que en les seves relacions personals cerquen cura, afecte i protecció.
- Pel que fa a les relacions de parella, donen respostes molt estereotipades. Cerquen més un pare que una parella, que els aportí seguretat i protecció.
- En general, les noies donen respostes socialment acceptades (vull trobar feina, cerco una relació igualitària...), manca de correspondència entre les seves respostes a l'entrevista i el seu dia a dia.
- Les noies expressen una desconfiança entre elles, que dificulta el treball grupal dins el CRAE.
- Pel que fa als educadors, en general tenen una bona imatge, tot i que els costa expressar-ho, fet força comú en adolescents quan parlen dels seus adults.
- En relació amb la família en general se'ls fa difícil verbalitzar un model de família, que pot fer referència a la manca de referències.

Segon moment: Disseny del programa Educació emocional a partir de les necessitats detectades

Analtzades les dades aportades per les menors i els educadors en les diverses accions desenvolupades en la diagnosi, i valorant el tipus d'intervenció que l'equip educatiu al CRAE, es va proposar a la direcció del CRAE el disseny d'una eina de treball recollint les necessitats detectades, que servís als educadors, i més concretament als tutors del CRAE, per a introduir el treball de les emocions als PEI,s de cada una de les noies.

Amb l'eina esmentada es pretenia facilitar als tutors omplir l'apartat del PEI referent a l'àmbit emocional-relacional. Complementàriament a aquesta eina, es va elaborar un recull de fitxes amb activitats/dinàmiques per a treballar, en el cas de les mancances detectades, en l'assoliment d'espais tutorial, que per manca d'espai no podem incloure en aquest treball.

Es va elaborar una primera versió de l'eina, que un cop implementada i avaluada per l'equip educatiu i direcció es va optimitzar i la recollim a l'apartat d'avaluació de la implementació del programa.

Tercer moment: Propostes d'acció i implementació programa Educació emocional

Una vegada dissenyada l'eina amb els ítems per a treballar l'educació emocional al CRAE, s'inicia la implementació de les propostes d'acció. Es va presentar l'eina a la reunió d'equip, s'acordà que els tutors la utilitzaran per a la realització dels PEI de les últimes tres noies que en aquell moment havien ingressat al CRAE, per tal de poder avaluar la seva idoneïtat

Per tal de fer la valoració de l'eina i poder introduir aquells aspectes necessaris per millora-la, es va elaborar un qüestionari per als tutors.

Quart moment: Avaluació del programa d'Educació emocional al CRAE

El quart i darrer moment ens va permetre comprovar si els objectius que ens havíem proposat aconseguir amb el programa d'educació emocional havien estat assolits o no. Aquesta avaluació del programa d'Educació emocional al CRAE, ens havia de facilitar la informació necessària en relació amb la conveniència de seguir endavant amb el programa d'educació emocional, atès que en les fases anteriors havia quedat constància de la importància que té aquest tipus de treball. L'avaluació es va planificar seguint els quatre moments de la investigació:

Avaluació de la diagnosi de necessitats

En aquest apartat de l'avaluació, es valorava la utilitat de les accions dissenyades per al desenvolupament de la diagnosi, en relació amb els 3 primers objectius que feien referència a aquest moment de la proposta d'intervenció.

Per realitzar aquesta valoració, es va tenir en compte que es pogués dur a terme el projecte en el marc del servei, la predisposició de la comunitat (menors i equip educatiu) per desenvolupar-lo i la seva viabilitat.

Com a conclusió d'aquest apartat podem afirmar que la diagnosi dissenyada es va poder implementar segons el disseny i complint els terminis establerts en la temporalització inicial (45 dies primers a l'ingrés de les menors), comptant en tot moment amb la col·laboració de tota la comunitat (menors i equip educatiu).

Les accions plantejades en cada una de les parts que han participat a la diagnosi han estat les adequades? Creiem que sí que han estat les adients, especialment en el cas de les noies, ja que inicialment en el procés d'elaboració de la diagnosi es va plantejar la possibilitat de recollir la informació de tots els membres de la comunitat del CRAE via qüestionari, però per a la decisió final es van valorar dues incidències:

- La possibilitat que algunes qüestions no fossin enteses per les menors, i, per tant, optar pel qüestionari volia dir assumir el fet de poder perdre informació.
- Mitjançant la tècnica de l'entrevista es tenia l'oportunitat de recollir qüestions relacionades amb la comunicació no verbal i de realitzar intervencions directes amb les menors que permetessin matisar les respostes.

Avaluació del disseny del programa d'Educació emocional

En aquesta fase avaluàvem l'assoliment del quart objectiu didàctic, *Dissenyar una eina de treball que faciliti als educadors del CRAE el treball en l'àmbit relacional-emocional*, tot contrastant si la informació extreta de la diagnosi havia servit per dissenyar les eines de treball en relació amb l'educació emocional, en el marc del CRAE.

A tall de conclusions, podem afirmar que l'eina aporta recursos per a facilitar als educadors del CRAE l'elaboració de l'apartat relacional emocional del PEI de les menors tutelades. El seu grau d'idoneïtat serà valorat en el proper apartat d'aquesta avaluació.

Avaluació de la implementació del programa

En aquest apartat de l'avaluació, es valorava la implementació de les accions a desenvolupar en el disseny. L'instrument utilitzat van ser fitxes de valoració de l'eina d'indicadors per a l'elaboració del PEI, omplertes pels tutors del CRAE que els van utilitzar per elaborar els PEI,s. En aquest apartat es donarà resposta al cinquè dels objectius didàctics plantejats, *Avaluar la idoneïtat i utilitat de l'eina dissenyada*, i es pretenia justificar i donar resposta als següents interrogants:

En la part quantitativa, tots els ítems es van valorar per sobre de la nota mitjana que seria un 2,5, ja que la màxima era un 5, i per tant podem afirmar que els educadors van valorar l'eina com a útil en donar resposta a les necessitats que els tutors es plantegen treballar amb les seves tutelades.

En la part qualitativa destaquem les propostes de millora i suggeriments realitzats en relació amb:

- En la situació compensadora, es va proposar redactar-les en clau d'objectius
- En relació amb les accions, incloure un apartat de recursos externs i completar el tipus d'acció a realitzar
- Suggeriments, *“aplicar aquesta eina a tots els àmbits que es treballen al PEI i no només a l'emocional, ja que la part emocional és transversal a tots els àmbits (laboral, de vida quotidiana...), ja que es tracta d'una eina molt completa i que recull tots els àmbits que cal treballar; utilitzar-la per detectar les necessitats i fixar-nos els objectius emocionals que es presenten a tots els apartats en comptes de recollir-los només a l'apartat propi de l'àrea relacional-emocional.”*

Recollides aquestes aportacions dels tutors, hem aplicat els suggeriments de millora a l'eina inicialment dissenyada, i la proposta final que en resulta és:

Àmbit	Necessitat	Situació compensadora	Acció
Laboral	Manca de capacitats i habilitats personals per a relacionar-se des d'un rol professional	<ol style="list-style-type: none"> 1. Potenciar les seves habilitats personals, per tal que pugui mantenir una relació adient en relació al desenvolupament d'un rol professional 	<p>Formació específica: Participar en tallers i/o activitats en centres cívics o equipaments similars facilitadors d'una situació compensadora (ioga, risoteràpia, etc.)</p> <p>Espai tutorial: Orientació i contenció emocional en l'espai laboral per tal de detectar les mancances en relació a les habilitats socials en les relacions laborals</p>
Companyes centre	Manca de tolerància pel que fa a les diferències personals/caracterials, de cada una de les notes del centre	<ol style="list-style-type: none"> 2. Fomentar les seves capacitats per respectar les diferents individualitats de les persones amb les quals comparteix els espais quotidians 	<p>Espai tutorial: Orientació i contenció</p> <p>Fer memòria i reflexionar, fora del moment de conflicte, per reviuir la situació experimentada, fent que la noia que ha generat el conflicte es faci conscient de les mancances personals</p> <p>Assemblea: Espai per consensuar normativa elaborada per les noies</p> <p>Espai de recollida i expressió de dificultats</p> <p>Espai de posada en pràctica d'actituds treballades a l'espai tutorial</p>
Educatadors	Manca de referents adults amb la capacitat d'establir una relació d'ajuda	<ol style="list-style-type: none"> 3. Capacitar-la per diferenciar una relació d'ajuda del que no ho és 4. Aconseguir una relació positiva i de confiança amb els educadors, per que sigui capaç d'establir una relació d'ajuda. 	<p>Espai tutorial: Treballar els interessos individuals/personals de la noia i quan aquests entren en conflicte amb l'adult</p> <p>Assemblea: A partir de conflictes/situacions que plantegin les noies, clarificar/treballar el model d'educador i la funció educativa</p>

Parella	Visualitzar altres models de relació de parella, diferents als viscuts	5. Tenir criteris clars pel que fa al tipus de relació que vol establir, havent visualitzat altres models	<p>Formació específica: Temàtiques: Trencar mites, noves masculinitats, Sexualitat</p> <p>Espai tutorial: Treballar la relació emocional lliure de dependència. Ajudar a discernir entre interessos, desitjos i motivacions</p> <p>Recursos externs: Associacions que treballin temes de maltractaments, abusos...</p>
Amics	Ampliar la xarxa d'amistats en diferents entorns	6. Tenir una bona xarxa d'amistats/relacions positives en les que tenir un oci saludable	<p>Espai tutorial: Treballar i fomentar els permisos lúdics amb amics diferents Partir de les motivacions de la noia per cercar nous espais de socialització i relació</p>
Familia	Manca d'un model familiar amb una estructura sana, de rols definits i saludables	7. Connectar-la amb un model positiu d'estructura familiar	<p>Espai tutorial: Fomentar la visualització de models familiars diferents (amics...) Plantejar a les menors el coneixement progressiu d'un referent adult: "Punt de referència"</p> <p>Recursos externs: Espai psicològic i/o terapèutic</p>
Personal	Manca de capacitat de les noies per a reconèixer i controlar les seves emocions Dificultats per assumir responsabilitats en relació amb la seva vida i la seva situació	8. Adquirir i desenvolupar les capacitats que possibilitin i facilitin l'autoconeixement i el control de les seves emocions 9. Tenir capacitat d'autocrítica i adquirir eines per a la presa de decisions	<p>Formació específica: Participar en tallers i/o activitats en centres cívics o equipaments similars facilitadors d'una situació compensadora (ioga, risoteràpia, etc.)</p> <p>Espai tutorial: Orientació i contenció emocional per tal de detectar les mancances en relació amb el coneixement i control de les pròpies emocions</p> <p>Espai tutorial: Reflexionar sobre la situació personal i les possibles solucions Cercar espais externs d'orientació Ajudar a valorar possibles alternatives des de la seva persona</p>

Per finalitzar aquest apartat podem afirmar que a escala de continguts l'eina elaborada recull les principals necessitats de les menors pel que fa a l'educació emocional; així es desprèn de les valoracions dels educadors, i que aquest instrument és utilitzat pels professionals del CRAE, responsables d'elaborar els PEI de les menors; si més no, en el PEI que es realitza a l'arribada de la menor al centre, caldrà que l'equip avaluï més endavant si aquesta eina continua sent d'utilitat quan la menor porti ja un temps al recurs i es pugui avançar en el treball emocional-relacional.

L'avaluació de resultats

L'avaluació dels resultats es va dur a terme a partir de l'anàlisi de l'eficàcia, els efectes i l'eficiència del programa

Les dades utilitzades per a la realització d'aquest procés avaluatiu, es van extreure de l'avaluació dels objectius, indicadors i resultats de les tres primeres fases de la proposta d'intervenció.

a) L'eficàcia de les accions realitzades

Es valora el grau o nivell d'acompliment dels objectius de la proposta d'intervenció, a partir de l'avaluació de la cobertura del programa, la qualitat dels resultats, l'anàlisi sobre si els factors que han generat els resultats trobats es poden atribuir a la intervenció del programa o a altres diferents i a la permanència en el temps dels èxits assolits.

Indicador 1. Hem comptat amb la col·laboració esperada de les menors que viuen al CRAE per detectar les seves necessitats en relació amb l'educació emocional

Les sis noies que van participar en l'estudi, la seva actitud en tot moment va ser positiva i mai no es van oposar a la seva realització, ni van mostrar disconformitat per a la gravació de les entrevistes.

En l'única avinentesa que les menors van objectar l'obligatorietat de realitzar les entrevistes va ser en el marc de l'assemblea, en la qual es va presentar la proposta; però conjuntament amb l'equip educatiu vam justificar la necessitat de la seva participació per tal de poder comptar amb les opinions i necessitats de totes i cadascuna d'elles; i a partir d'aquest moment no es va plantejar cap dubte més en aquesta línia. Les sis menors van donar resposta a la totalitat de les qüestions plantejades; sí que cal destacar, però, que el grau d'implicació en les seves respostes no va ser igual en tots els casos. Podem dir que dos factors van influir en aquesta implicació: un primer factor seria el seu domini de l'idioma i, per tant, la comprensió de les preguntes plantejades, i el segon factor el grau de maduresa de cada una de les noies.

Indicador 2. S'han detectat i analitzat les necessitats de l'equip educatiu per donar resposta a les necessitats relacionades amb l'educació emocional de les noies del CRAE

Considerem que la detecció realitzada, en relació amb les necessitats de l'equip educatiu per donar resposta a les necessitats relacionades amb l'educació emocional de les menors del CRAE, ha estat adequada i suficient per tal de poder elaborar propostes que facilitin el treball amb les noies.

Per altra banda, hi ha una part de les necessitats que han expressat els professionals que fan referència a la formació específica i que, en aquest cas, caldrà veure com des del recurs es dona resposta a aquestes necessitats.

En la fase de diagnosi, es recullen les necessitats expressades, i aquestes fan referència a:

formació especialitzada en educació emocional, adolescents, educació en valors...

temps d'intervenció individualitzada amb les menors

recursos externs: assessorament i suport psicològic per a les menors per tal que professionals preparats per donar aquest suport puguin complementar el seu treball d'acompanyament educatiu.

Indicador 3. Recollir la informació referent als recursos del CRAE per implementar el programa

Es gaudeix de tots els recursos humans i econòmics necessaris. Caldrà complementar amb els formatius específics en l'atenció i gestió de les emocions amb adolescents.

Indicador 4. Relació entre els recursos de CRAE i les necessitats dels professionals i les menors

S'observa un desajust entre la valoració que es fa des de la direcció del projecte en relació amb els recursos que aporta el CRAE i les necessitats que expressen tenir els educadors; com, per exemple: el director afirma que els educadors gaudeixen de temps suficient com per realitzar la feina tècnica que aquest protocol planteja, fora de l'atenció directa, i els educadors mostren com a necessitat poder disposar de més temps per al treball de producció tècnica escrita individual

Indicador 5. S'ha dissenyat l'eina o eines de treball que han de facilitar als educadors la feina en l'àmbit relacional emocional

Les eines dissenyades per tal de facilitar als educadors del CRAE el treball en l'àmbit relacional emocional amb les menors van ser dues:

Eina per dissenyar l'apartat del PEI referent a l'àmbit reacional-emocional. Elaboració d'un glossari propi de l'equip educatiu que durà a terme l'aplicació de l'eina.

Indicador 6. Es contempen les necessitats detectades en la diagnosi en relació amb les necessitats de les menors

L'eina per omplir l'apartat del PEI referent a l'àmbit relacional-emocional es va elaborar a partir de la informació recollida en l'anàlisi de necessitats.

Indicador 7. A l'eina es contempen accions que facilitin als educadors el treball en l'àmbit relacional-emocional

Les accions que s'aporten en la proposta d'intervenció són les recollides en l'apartat d'accions de l'eina per complimentar el PEI.

Indicador 8. Nombre de PEI,s dissenyats utilitzant l'eina elaborada per a aquesta finalitat

Es van elaborar tres PEI utilitzant l'eina elaborada per a aquesta finalitat, en el marc del treball d'investigació.

Pel que fa a la valoració realitzada pels tutors responsables d'elaborar aquests PEI, considerem que és positiva. I els canvis suggerits es van aplicar, tot dissenyant una segona versió de l'eina, per tal de millorar aquells aspectes que els educadors havien detectat.

Indicador 9. Tots els tutors del CRAE (3), han implementat l'eina

Pel que fa a la implementació de l'eina, la van poder implementar dos dels tres tutors del centre. No es va realitzar el tercer tutor, atès que no es va produir cap altre ingrés dins del període de l'estudi.

b) Els efectes de les accions realitzades

S'avaluen en aquest apartat la sostenibilitat social i econòmica de la proposta d'intervenció, així com la satisfacció dels participants. És a dir, la percepció de compliment de les expectatives pel que fa al programa.

Indicador 1. Vigència de les accions dissenyades

Partint que l'encàrrec de realitzar una proposta d'intervenció a l'entorn de l'educació emocional va sorgir del mateix centre, i que, per tant, aquest àmbit d'intervenció es valora com a important des de l'equip educatiu. i que el PEI és una de les eines utilitzades als CRAE, per recollir la informació dels menors i, més concretament, és l'eina que recull els objectius que ha d'assolir la noia, els mitjans, el sistema d'avaluació (indicadors concrets i mesurables) i la periodicitat de la intervenció educativa durant el curs, po-

dem afirmar que l'equip educatiu valora el treball emocional i el considera prou necessari pel ple i integral desenvolupament de les menors, com per continuar implementant les accions dissenyades i, per tant, considerem que la vigència de les accions recollides al projecte serà satisfactòria.

Les accions dissenyades són sostenibles pel recurs

El centre, segons es va recollir a la diagnosi realitzada en el marc d'aquesta proposta d'intervenció, compta amb els recursos necessaris per implementar les accions dissenyades (equip educatiu), i per tant es pot afirmar que aquestes són sostenibles pel recurs. A priori, aquestes accions han de permetre agilitar la realització dels PEI, ja que una vegada identificades les necessitats de la menor, visualitzant l'eina, els tutors podran complimentar el PEI, ja que allà trobaran l'objectiu a treballar, les propostes d'acció i activitats concretes per treballar els objectius. Per altra banda, garanteix que qualsevol rotació dins l'equip educatiu hi ha un marc establert pel que fa a quina és l'estratègia tècnica a seguir per treballar l'àmbit emocional relacional dins del PEI, i no resta a mercè de la improvisació.

També constatem, però, que els tres PEI realitzats en el període del treball d'investigació, feien referència a menors que acabaven d'arribar al centre i, per tant, caldrà anar avaluant si l'eina continua sent d'utilitat en la mesura que es vagin acomplint objectius. També caldrà valorar si amb el temps les necessitats detectades avui dia són les mateixes al cap de tres anys, per tal de plantejar una nova detecció de necessitats de les noies que hi puguin haver llavors.

Indicador 3. S'han acomplert les expectatives dels participants (educadors)

Per a la valoració d'aquest apartat considerarem els educadors com els participants, ja que van ser ells, o una part d'ells, els qui han implementat l'eina dissenyada i els qui la van valorar.

c) L'eficiència de la proposta d'intervenció

Aquest apartat fa referència a com s'han organitzat i utilitzat els recursos humans i materials en l'execució de la proposta d'intervenció i les diferents accions.

Avaluarem aquest aspecte seguint els tres primers moments de la proposta d'intervenció i com a conclusions de l'avaluació:

Diagnosi

- Han participat tots els agents de la comunitat (direcció, equip educatiu i noies)
- Les eines utilitzades per a la participació dels diferents agents s'han valorat de forma adequada, ja que han permès la seva participació tot contemplant les dificultats i potencialitats personals o laborals de cada un d'ells (horaris, torns, etc.).
- S'han extret necessitats tant a escala dels professionals com de les noies, que han servit per elaborar unes accions que parteixen de la realitat concreta en la qual realitzem la intervenció.
- Es va treballar en dues reunions d'equip diversos aspectes relacionats amb la diagnosi de necessitats.
- Cal destacar que especialment en les entrevistes amb les noies es van constatar dificultats a l'hora de donar resposta a algunes de les qüestions plantejades, ja que requerien d'una certa capacitat de reflexió i interiorització i d'un domini de la llengua que no es dona en alguna de les noies.

Disseny del programa

- Partint d'una anàlisi de la realitat, es va poder detectar abans d'iniciar el disseny de la intervenció, que aquesta havia de ser de caire individualitzat, ja que el moment en què es troba el centre i pel perfil de les noies d'un CRAE d'adolescents, difícilment es podria dur a terme una intervenció conjunta per treballar qüestions de l'àmbit relacional-emocional atesos els diferents nivells maduratius.
- S'han pogut abordar necessitats reals, detectades de les aportacions dels diferents agents i proposar accions de millora partint dels recursos reals del centre.
- Amb les accions dissenyades en la proposta d'intervenció es faciliten als educadors unes eines que han de servir per agilitzar la seva tasca en relació amb l'elaboració del PEI i al treball d'una part dels objectius
- Es van presentar les eines dissenyades en una reunió d'equip i, per tant, la totalitat de l'equip va poder veure i valorar els recursos dissenyats

Implementació del programa

- Aquesta ha estat la fase més complexa, ja que va ser difícil poder trobar un espai dins de les reunions d'equip per presentar les eines dissen-

yades a l'equip, i també ha estat difícil per als educadors trobar l'espai per realitzar els PEI i poder fer la valoració de l'eina, ja que l'ingrés de les noves noies no es va donar amb un temps organitzatiu previst.

- Ha mancat temps per poder fer una implementació més extensa de les eines dissenyades. Pel que fa als PEI's elaborats, podem considerar que la mostra és força representativa. Actualment, al centre viuen 9 menors i s'han elaborat 3 PEI amb l'eina dissenyada.
- Les valoracions dels tutors en relació amb la idoneïtat de l'eina són satisfactòries, i un d'ells ha proposat poder utilitzar l'eina en tots els àmbits del PEI, ja que la part emocional és transversal a tots els àmbits (laboral, de vida quotidiana...).
- Un dels objectius del recurs, a l'hora de proposar la realització d'aquesta intervenció, era poder transferir a recursos similars els aprenentatges i les pràctiques realitzades; aquest és un dels aspectes, que queda obert a possibles accions futures.

Full de Ruta: Quadre resum de l'aplicació i resultats que facilitin l'aplicació en qualsevol altre recurs

Objectius a treballar	Agents implicats	Planificació a desenvolupar	Explotació dades	Resultats obtinguts Adults referents	Resultats obtinguts Notes	Mètode avaluació
1. Conèixer les necessitats en relació amb l'educació emocional que tenen les noies	<ul style="list-style-type: none"> Direcció Equip educatiu Noies 	Diagnosi de necessitats de les noies	<ul style="list-style-type: none"> Qüestionari educadors Qüestionari noies Qüestionari direcció 	<ul style="list-style-type: none"> Correspondència entre educadors i direcció: Treballar el reconeixement i control de les emocions Baixa autoestima i relacions empobrides Complexitat en la relació amb els educadors/es Manca de figures de referència positives Dificultats per vincular-se Manca d'utopresponsabilitat i límits en les relacions 	<ul style="list-style-type: none"> Cerquen cura, afecte i protecció Parella: Cerquen més una figura paternal que els doni seguretat i protecció Manca de correspondència entre allò desitjat i allò viscut Bona percepció dels educadors tot i que els costa expressar-ho Manca de models familiars referents 	<ul style="list-style-type: none"> Entrevista amb preguntes obertes Valoració positiva pel que fa a l'eina utilitzada
2. Identificar Necessitats de l'equip del CRAE per donar respostes a les manances de les noies en les relacions educatives emocionals	<ul style="list-style-type: none"> Equip educatiu 	Diagnosi de les necessitats de l'equip educatiu del centre	<ul style="list-style-type: none"> Qüestionari Educadors Treball conceptual amb l'equip (elaboració Glossari) 	Treballar des de la individualitat i no tant des de promoure espais comuns més enllà dels quotidians	<ul style="list-style-type: none"> Entrevista amb preguntes obertes. Valoració positiva de l'eina utilitzada 	

3. Conèixer recursos del CRAE per veure quin programa d'educació emocional es pot implantar	<ul style="list-style-type: none"> • Direcció • Equip educatiu • Noies 	Diagnosi de necessitats del recurs	<ul style="list-style-type: none"> • Direcció: Qüestionari quantitatiu centre • Qualitatiu: Noies 	Es compta amb els recursos humans, materials i econòmics suficients	<ul style="list-style-type: none"> • Estança al centre durant 345 hores i participació en espais claus com les reunions d'equip i assemblees de les noies • Valoració positiva
4. Dissenyar una eina que faciliti la intervenció relacional – emocional	Grup de recerca Institut de Formació de la FPT	Elaboració d'una eina que permeti elaborar l'apartat emocional – relacional del PEI	Equip de recerca de l'Institut de Formació de la FPT	Es treballa l'aplicació de l'eina en els projectes tres ingressos	<ul style="list-style-type: none"> • Elaboració d'eina des de l'equip de l'Institut de Formació de la FPT
5. Avaluat la utilitat de l'eina un cop desenvolupada	Equip Educatiu	Aplicació de l'eina a un grup diana dins del centre	Reunió equip educatiu del centre	Es valora l'aplicació i es fan propostes de millora pel que fa a l'eina	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicació al grup diana 2/3. • Valoració positiva amb noves aportacions, fruit de l'aplicació i es millora l'eina definitiva.

Algunes reflexions finals

A continuació us aportem elements per tenir en compte, observats durant la realització de l'estudi i la posterior implementació, que haurien d'ajudar a aplicar l'eina

Recollides les dades del treball d'investigació, seguidament aportem unes reflexions i constatacions que són fruit del treball educatiu i de l'observació feta durant la fase d'estudi al llarg de l'any posterior a la realització del treball.

Podríem parlar de diferents aspectes que es posen de relleu quan plantegem una intervenció amb noies adolescents, amb una vivència prèvia de rols superdesenvolupats per una banda i, per l'altra, mancades d'experiències vitals que, avui, les força a sentir-se incapacitades i no mereixedores d'oportunitats a escala social de les quals gaudir i de les quals beneficiar-se en el seu procés de desenvolupament personal, tot frustrant-se moltes de les seves expectatives personals.

Un aspecte interessant que es constata i que es repeteix en moltes de les noies del centre és la recerca de parelles substitutòries, d'una de les principals mancances que presenten majoritàriament totes elles, adults referents que els donin estabilitat i estimació. Aquest aspecte, d'entrada desitjable, les fa de vegades distorsionar la relació establerta, ja que elles esperen altres tipus de compensacions molt marcades per l'estereotip cultural del qual provenen, i projecten tota una càrrega d'idealisme important i que expressen amb frases com “nunca nadie antes me ha hecho sentir así”.

Constatem que les parelles que les enlluernen presenten un perfil amb certes mancances tant a escala cognitiva com madurativa, amb instints primaris molt bàsics i amb reaccions hostils pel que fa al mateix entorn. Aquests tendeixen a exercir un rol dominant i de submissió als seus interessos dins de la relació de parella. Mentre les noies van frustrant el seu “somni de princeses”, ells deixen d'exercir la vessant més seductora, però no renuncien a seguir tenint una relació possessiva, centrada principalment en els seus interessos individuals i no en les necessitats de tots dos. La relació, sovint, tendeix a tancar-se i a no facilitar relacions socials saludables, externes a la parella o a la xarxa social del noi.

Així doncs, podem afirmar que és difícil que estableixin relacions de parella progressives, amb un temps previ de coneixement mutu i assoliment de compromís progressiu. Amb molta facilitat s'involucren a un alt nivell emocional després de sostenir una relació d'una nit, o senzillament després d'un “rollo”. Amb molta facilitat confonen la relació de proximitat i la seducció, amb interès i estima per la seva pròpia persona, per a d'aquesta manera donar resposta a les mancances emocionals, que desitgen compensar a través d'aquesta relació, frustrant posteriorment de manera agreujada aquestes mancances.

Un altre aspecte important, és el que fa referència al control d'un possible embaràs o l'ús de mètodes anticonceptius, que sovint queda entès en un pla teòric, però tot plegat pateix una forta dissonància a l'hora d'aplicar-ho. Com que la relació de parella està condicionada per l'establiment d'un rol masculista dominant, el mètode més utilitzat és el preservatiu, i com que el subjecte actiu que ha d'aplicar-lo és el noi, davant la negativa d'aquest, elles no tenen previst cap altre mètode, amb la qual cosa s'exposen permanentment a un possible embaràs no desitjat i a malalties de transmissió sexual. Algunes prenen la píndola, però és des de l'adult referent que en garanteix i recorda que cal prendre-la. No serà un mètode fiable fins que recaigui tota la responsabilitat en elles.

En alguna ocasió ens hem trobat amb embarassos desitjats, on hi ha hagut plena consciència pel que fa al fet de voler iniciar-se en l'aventura de ser mare. Les motivacions han estat ben variades, però se'n detecten dues de principals. Per una banda, la necessitat de tenir quelcom que les lligui més a la seva parella i evitar que les deixin. Per altra, la necessitat de posar algú en la seva vida que les desplaci dels seus problemes, insatisfaccions i frustracions, donant-se un nou rol elles mateixes, ja que el de filla no ha estat massa satisfactori i potser en exercir de mare tot es reconfigurarà i les coses prendran un sentit diferent. Potser fins i tot la seva pròpia mare prengui més interès per elles i pel seu nét, si no ho ha fet abans per ella.

Aquestes fabulacions s'acaben desmuntant, i per sort de vegades a temps, quan es troben abandonades per la parella i, en trobar-se sense projecte, acaben plantejant una IVE (interrupció voluntària d'embaràs). La idealització del fet de ser mare, en noies amb moltes mancances emocionals – relacionals, és força freqüent.

Un altre aspecte important és el relacionat amb la inserció sociolaboral, que no resulta més fàcil que la temàtica anteriorment tractada. No ens acompanya un bon moment a escala social i tampoc l'itinerari formatiu amb el que arriben les noies al centre. Cal destacar que algunes han trobat feina, sobretot quan les han conegut des de recursos formatius prelaborals i aquestes han pogut ser reconegudes més per les seves potencialitats que per les seves mancances; o quan adults han fet apostes per donar-los un vot de confiança i les han recomanat per ocupar llocs de feina.

Posteriorment, es fan ressaltar molt algunes de les fortes mancances que aquestes tenen. Mancances centrades principalment en habilitats relacionals, amb companys i companyes de feina, tot produint-se de vegades gelosies i conflictes relacionals que les porta a enfrontar-se després amb encarregats immediats i a no sentir-se recolzades ni cuidades. El fet d'haver d'entrar en el mercat laboral tant d'hora i no tenir certes destreses desenvolupades dificulta un procés reeixit.

Treballar la capacitació d'aquestes noies, sovint és condicionat per factors externs com són la curta temporalitat d'estada al centre amb un màxim de

2 anys i amb un mínim de 3 mesos com hem tingut. El temps que suposa l'adaptació a un nou entorn, la prèvia institucionalització viscuda, si provenen d'un altre espai residencial previ on la institucionalització està molt accentuada, (normativa, permisos per a tot, panys i claus d'accés tant per entrar com per sortir...), la pèrdua i substitució de referents adults amb qui han conviscut fins ara, i l'establiment de nous vincles amb referents adults desconeguts i per poc temps.

Actituds i perspectives a tenir en compte per part de l'educador social són no preocupar-se tant pel nombre de pactes assolits amb elles i respectats en la intervenció educativa en la seva vida quotidiana, sinó el sosteniment per part del professional i l'escolta del missatge coherent i de manera sostinguda en el temps per part de la noia quan l'adult referent torna una i altra vegada a enfrontar-la amb la realitat que aquestes van qüestionant diàriament.

Des de les diferents dimensions que es van treballant amb les noies, després de cada elecció que realitzen, sempre hi ha una modificació de la seva realitat, que les atansa o allunya d'una possible sortida del centre amb unes condicions més o menys idònies. Sostenir-nos en atendre-les, tot respectant decisions, però recollint allò succeït cada cop que han produït un no retorn al centre, o un furt en una tenda de roba, un consum inadequat de substàncies, una escridassada amb la seva parella, recuperar la mirada als cinc minuts d'una agressió verbal o física envers qui les cuida, etc. Tot això ens capacita a fer de la seva estada al centre un procés educatiu dinàmic on per primera vegada, moltes d'elles han topat amb un adult constant (sempre present), incondicional al diàleg, (hagis fet el que hagis fet), facilitador (sempre amb una proposta per seguir caminant), i amb tota gratuïtat (no té dipositat cap interès personal vers ella). Aquesta experiència les enforteix com a futures preadultes, gaudint d'un model més vàlid que els viscuts possiblement en el seu entorn anteriorment, i als quals emular quan estiguin fora del centre.

Un altre aspecte observat és que el compliment d'una normativa sense un mínim convenciment per part de les noies, fa que es retardi el procés maduratiu pel que fa a la presa de consciència de la necessitat de la norma, com a element extern que ens ajuda i facilita molts cops el funcionament de la vida diària. Les noies del centre tenen dificultats per complir moltes de les normatives bàsiques, però per altra banda no treballem normatives que només sorgeixen fruit del marc institucional, sinó aquelles que permeten regular la convivència quotidiana entre elles. Partint dels espais d'assemblea i que elles mateixes acaben detectant com necessàries per facilitar el cada dia. Detectem, però, que quan són elles les que estableixen mesures correctores són absolutament estrictes i molt dures amb les sancions. Treballem amb elles la proporció entre les faltes i la possibilitat de reparació.

La importància de treballar amb aquestes adolescents elements tan bàsics com la presa de consciència del seu mateix procés, de la seva pròpia cultura, de la cultura que les envolta, i tants aspectes que hem anat comentant al llarg de l'article, fa que tot plegat treballem l'empoderament, la seva fortalesa in-

terna i que s'atansin a un model d'autonomia a l'hora de gestionar les seves relacions, emocions, sentiments, fortaleses, debilitats... per arribar a un futur de sostenibilitat.

Per finalitzar recollim una llista de programes bàsics que cal treballar amb les noies, extreta de les entrevistes realitzades en la fase de diagnòsi i on es van poder detectar les seves mancances personals:

- Programa específic que permeti treballar tot allò referent a les relacions, tant dins com fora del centre, entre iguals, relació de parella, com amb la resta de la societat adulta.
- Programa d'inserció laboral que permeti treballar les habilitats bàsiques que faciliti la incorporació al món laboral en un període no superior a un any.
- Programa específic que permeti dissenyar conjuntament amb elles un recorregut formatiu a partir del punt on es troben, per seguir formant-se i creixent sempre.
- Programa específic que permeti treballar tot el tema dels consums de tòxics, tan a escala preventiva com a escala de consum responsable i reducció de riscos.
- Programa específic que permeti treballar un oci saludable, molt relacionat amb l'apartat preventiu de consum de tòxics.

Desenvolupar aquests programes i millorar-los amb el temps, per tal d'afavorir una intervenció integral en els processos educatius de les adolescents del centre és un repte que ha de permetre també madurar els professionals i el projecte.

Andreu Villalba
Director del CRAE "La Llar"

Eva Palassí
Diplomada en treball i educació social.
Cap de negociat d'infància i emancipació Juvenil

Bibliografia

- Álvarez, M.** (coord.) (2001), *Diseño y evaluación de programas de educación emocional*. Ciss-Praxis. Barcelona.
- Bach, E.; Darder, P.** (2004), *Sedueix-te per seduir. Viure i educar les emocions*. Edicions 62. Barcelona.
- Bisquerra, R.** (2000), *Educación emocional y bienestar*. Praxis. Barcelona.
- Calatayud, M.** (2002), *Las relaciones de amor en los adolescentes de hoy*. Ediciones Octaedro. Barcelona.
- Castilla del Pino, C.** (2000), *Teoría de los sentimientos*. Tusquets. Barcelona.

Clouder, C. (dir.) (2008), *Introducción a la educación emocional y social. Análisis Internacional. Informe Fundación Marcelino Botín 2008.*

Delors, J. (coord.) (1996), *Educació: Hi ha un tresor amagat a dins. Informe per a la UNESCO de la Comissió Internacional sobre Educació per al Segle XXI.* Centre UNESCO de Catalunya. Barcelona.

Grimaldo, P. (2006), *Manual de motivación i emoció.* Facultad de ciencias de la comunicación, turismo y psicología. Universidad de Sant Martín de Porres.

Obiol, M. (2005), *Disseny, desenvolupament i avaluació d'un programa d'educació emocional en un centre educatiu.* Universitat de Barcelona Departament de Mètodes d'investigació i diagnòstic en educació. Facultat de Pedagogia